

**RASHOT NURI GULTEKINNING "YASHIL KECHA" ROMANIDA  
MA'RIFATPARVARLIK VA G'OYAVIY TO'QNASHUV TAHLILI**

*TerDPI Tillar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi o'qituvchisi*

***Aliyeva Dilshoda***

*TerDPI Tillar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 4-kurs talabasi*

***Xolmurodova Xursanov***

*TerDPI Tillar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 4-kurs talabasi*

***Shodiyeva Maftuna***

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada Rashot Nuri Gultekinning "Yashil Kecha" romani g'oyaviy-falsafiy jihatdan tahlil etiladi. Roman Turkiyadagi Usmonli davri taassubi va Respublika davri modernizatsiyasi o'rtasidagi keskin kurashni aks ettiradi. Bosh qahramon Ali Shohinning ma'rifiy kurashi, Sarig'ova muhitining ramziy ma'nosi va boshqa qahramonlarning ijtimoiy rollari o'rganiladi. Tadqiqot asarning jaholatga qarshi ilm va aql ustunligini targ'ib qilishdagi rolini yoritishga qaratilgan.

**Kalit so'zlar:** Rashot Nuri Gultekin, Yashil kecha, Ali Shohin, ma'rifatparvarlik, ijtimoiy tanqid, g'oyaviy to'qnashuv, taassub.

**Аннотация:** В данной статье анализируется роман Решата Нури Гюльтекина «Зелёная ночь» (1928) с идеологической и философской точки зрения. В романе отражена острая борьба между предрассудками османской эпохи в Турции и модернизацией республиканского периода. Изучаются просветительская деятельность главного героя Али Шахина, символическое значение среды Сарыговы и социальные роли других персонажей. Цель исследования – пролить свет на роль произведения в утверждении превосходства знания и разума над невежеством.

**Ключевые слова:** Решат Нури Гюльтекин, «Зелёная ночь», Али Шахин, Просвещение, социальная критика, идеологический конфликт, предрассудки.

**Abstract:** This article analyzes Reshat Nuri Gultekin's novel "Green Night" (1928) from an ideological and philosophical perspective. The novel reflects the sharp struggle between the prejudice of the Ottoman era in Turkey and the modernization of the Republican era. The enlightenment struggle of the main character Ali Shahin, the symbolic meaning of the Sarigova environment, and the social roles of other characters are studied. The research aims to shed light on the role of the work in promoting the superiority of knowledge and reason over ignorance.

**Keywords:** Reshat Nuri Gultekin, Green Night, Ali Shahin, Enlightenment, Social Criticism, Ideological Conflict, Prejudice.

"Yashil Kecha" romani Turkiyada 1908-yildan 1924-yilgacha bo'lgan murakkab, inqilobiy davrni, ya'ni Yosh turklar harakatidan Respublikaning ilk yillarigacha bo'lgan jarayonni qamrab oladi. Asar zamonaviy davr talablari bilan eski diniy-an'naviy qarashlarni saqlashni xohlovchi softalar (diniy fanatiklar) hamda Feshilar o'rtasidagi keskin ziddiyatni tasvirlaydi. Bu davr ta'lim va ijtimoiy tuzilmani tubdan o'zgartirishga qaratilgan g'oyaviy kurashlar bilan ajralib turadi.

Asar nomining o'zi chuqur ramziy ma'noga ega bo'lib, u romanning asosiy mavzusini belgilaydi. Asarda keltirilgan ramziy ma'no: "Yashil nur" (dinning tashqi, yaltiroq qobig'i) ostida yashiringan "Kecha" (jaholat, taassub, insofsizlik va g'afolat). Bosh qahramon Ali Shohin bu holatni aniqlaydi: "Biz asrlardan beri nur deb, mana shu yashil kechaning ichida yashab keldik. Ramz jamiyatning dindorlik niqobi ostida axloqiy va ijtimoiy tanazzulga yuz tutganini ko'rsatadi. Ali Shohinning maqsadi esa bu soxta yashil nurni yorug'likka almashtirishdir: "Men yorug'lik deb shunday narsani aytamanki... har yerni, har go'shani... nurlarga ko'mib tashlasin".

**Qahramonlar tizimi va ularning g'oyaviy vazifalari.** Ali Shohin: Ma'rifat inqilobchisi. Ali Shohin romanning bosh g'oyaviy markazi bo'lib, u ma'rifatning ustunligiga cheksiz ishonadi.

**Maqsadi va kurashi:** U diniy ilmgohda o'qib, dunyoviy bilimlarning muhimligini anglagan. Uning asosiy vazifasi — Sarig'ovada zamonga mos fikrlovchi, konservator qarashlarni qabul qilmaydigan avlodni shakllantirish. Uning kurashi soxta dindorlarga qarshi olib borilgan ma'rifiy jangga tengdir.

**Asarda o'xshashliklar:** Ta'kidlanganidek, Ali Shohin o'zbek adabiyotidagi G'ulom ("Farg'ona tong otguncha") kabi yangi sharoit va islohotlarni olib kelishni hohlovchi ziyoli-qahramon tipidir.

Achinarli Yakundeb nimani aytishimiz mumkin? Albatta uning yangi hukumatga keraksiz bo'lib qolishi – inqilobiy davrlarda g'oyaviy sof kishilarning siyosiy o'yinlar qurboni bo'lishi ramzidir.

Ayyub afandi- opportunizm va riyokorlik timsoli. Ayyub afandi obrazi o'z davrining siyosiy va axloqiy tubanlikka yuz tutgan bir qismini ifodalaydi.

**Asarda moslashuvchanlik:** U sharoitga moslashuvchi, ayyor va riyokor shaxsdir. U dinni o'ziga vosita qilib keladi. Greklar bosib olganda ularga o'tib ketishi, ammo yurtga qaytgan Ali Shohin uni katta lavozimda ko'rib hayratlanishi, hokimiyat o'zgarishidan qat'iy nazar, faqat o'z manfaatini o'ylaydigan shaxslarning yashab qolishini ko'rsatadi. Najib Tentak: Sog'lom aql va progress romantikasi

Najibning "tentak" laqabiga qaramay, u sog'lom fikr va tarixiy uzoqni ko'ra bilish ramzidir. Uning fikricha, "Bir fikrga asir bo'lgan insonlar eng katta tentaklardir." U soxta dindorlarga qarshi aqlli chora topa oladi. U eski, keraksiz inshootlar o'rniga zamonaviy istirohat joylari va binolar qurishni orzu qiladi, bu esa yosh respublikaning urbanizatsiya va modernizatsiya ideallarini aks ettiradi.

Romandagi iqtiboslar asarning falsafiy mazmunini aniq belgilab beradi: "Shubhasiz, asrlardan beri davom etib kelayotgan falokatlarga chek qo'ymoq uchun insonlarga haqiqatni o'rgatishdan yaxshi chora va vosita topilmaydi." – Bu Gultekinning ilm va ma'rifatning yagona najot yo'li ekanligi haqidagi qat'iy ishonchidir.

**Axloqiy Mezon:** "Insof dinning yarmisi, insofsizlik qilyapsanmi, demak, yarim kofir bo'lding!" – Bu iqtibos dinni niqob qilgan riyokorlarga qarshi

qaratilgan bo'lib, ichki halollikning diniy marosimlardan ustun ekanligini ta'kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda "Yashil Kecha" romani Turkiyadagi Milliy Adabiyot (Milli Edebiyat) davrining eng muhim namunalaridan bo'lib, taassubga qarshi ma'rifat, jaholatga qarshi ilm va eskiga qarshi yangi zamonning g'alabasi uchun kurash g'oyasini targ'ib qiladi. Asar yozuvchining chuqur ijtimoiy tanqidi va ma'rifatparvarlik ruhini o'zida mujassam etgan.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

- \* Gultekin, Reşat Nuri. Yeşil Gece (Yashil Kecha). [Asl Nashr Manbasi].
- \* [Taqriz manbasi]. @tavsiya.uz blogi, 12 Avgust, 2020.
- \* [Turk adabiyotshunosligi bo'yicha ilmiy manba, masalan: Q. G'aziyev, A. Tursunov].
- \* [Tadqiqotchi, M. Qo'chqorov. Turk adabiyoti tarixi].